

Ο ΠΡΩΤΟΜΑΣΤΟΡΑΣ

4.—

Και τὸ μῖσος τοῦ χοροῦ θὰ μποροῦσε ἀκόμα περισσότερο νὰ τονισθεῖ, ἢ Ἀγάπη τοῦ Τραγουδιστῆ πού ξεχωριστῆ θ' ἀντηχοῦσε μονάχη γιὰ τὴν ὁμορφιά ἀδιάφορη γιὰ τὸ Κρῖμα, τὸ ἀληθινὸ τότε. Κι' αὐτὸς ὁ Πρωτομάστορας θὰ στέκετο πρὸ τέλειος στὴν ἴδιε ἐμπνευση τοῦ Ψηλορείτη.

Τοῦ ἔδωσε τὸ πῶπλατὸ τὸ νόημα. Εἶναι ὁ μεγάλος Ἐργαγῆς τῶν καινούριων ἰδεῶν πού, γεφύρια ἀπόκρυφα, σὲ κόσμιους ψηλότερους φέρνουν, Ἰδανικὰ ἀνώτερα θεμελιώνει: «Ξανθὸς Λεβέντης ἔρχεται μὴ μέρᾳ ἀπὸ πού; Κανένας δὲν τὸ ξέρει. Μῆτε κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος. Γύφτοι τὸν ἀναθρέψανε σὲ τσαντήρια τρύπια καὶ κουρελιασμένα ὅπου μπαίνανε μέσα τ' ἄστρα κ' οἱ βροχές. Καὶ νιώθει μέσα του μιὰ γύφτισσα ψυχὴ, ὡσάν τὴ θάλασσα...» Ὑπεράνθρωπος ὅπως συνηθίσανε τὸ δυνατό νὰ λένε ἀνάξια καὶ ταπεινωτικά. Πρὸς τί; «Εἶναι ἄνθρωπος, τί παραπάνω θέλει», οἱ ἄλλοι μόνο ὑπόανθρωποι εἶναι, ἀνθρωπάκια, ἀνθρωπίσκοι, τιποτένιοι. Γι' αὐτοὺς «ὑψώνεται μέσα του Ὀλυμπος γεμάτος Θεοῦς — ἢ Περὶ φρόνηση «Σακάτηδες καὶ μισροὶ» τοὺς λέει. «Μὴ μάγχιζετε, μὴ μοῦ λερώσετε τὰ χέρια» Δουλεῖ γιὰ τοὺς μικροὺς, ὅσοι μίσησαν τὸ γιοφύρι του κείνοι θὰ τὸ πατήσουν, μὰ δὲν τὸν μέλει, δὲν τὸ σκέπτεται. Δουλεῖ γιὰ εἶναι ὄμορφος καὶ ἀγαπᾷ τὸ Ἔργο. Κι' ὅταν χτίζει τὸ γιοφύρι φεύγει. Τέτοιος ὁ Ποιητῆς. Πλάθει γιὰ τὴν Ἀγωνία καὶ τὴ χαρὰ τῆς Πλάσης. Κ' ἔπειτα στὸ πλῆθος παραδίνει τὸ ἔργο του νὰ τοῦ τὸ λερώσουν, νὰ τοῦ τὸ ἐξευτελήσουν στὴν ψυχὴ του, ἀδιάφορος, ὅτι δὲ ζεῖ μέσα του δημιουργούμενο δὲν εἶναι πιά δικό του, νὰ τοῦ τὸ σκοτώσουν ἀκέρια γιὰ νὰ μπορεῖ στους ἄλλους Σκοποὺς πού τὸν τραβοῦνε κι' ὅλας ἐλεύθερα νὰ ὀρμήσει. Καὶ πάντοτε ἴσαμε σήμερα νίκησε ὁ Πρωτομάστορας τὰ ποτάμια: τώρα πάλι, περήφανα φωνάζει μέσα στὴ βροντῆ: «Θὰ σιδεροθεμελιώσει ὅσο κι' ἂ βροντᾷ Ἐκεῖνος πού εἶναι ἀποπάνω». Γιὰ νὰ ποδοπατήσῃ ὅμως εἶδωλα, γιὰ νὰ στηθεῖ ὀλοτέλειος Νικητῆς πρέπει νὰ εἶναι Ἀγνός. Κ' ἐδῶ ἄσχημα χτυπάει ἢ ἀσυμφωνία τῆς Τραγωδίας. Τὴν Ὀμορφιά δὲν τὴν χαλνᾷ κάθε Ἀγάπη, κάθε Ἐρωτίας δὲν εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀδυναμίας, τοῦ κακοῦ. Οἱ βουδιστῆς καὶ πρὸ ἀργὰ ἀναπτυνμένη στὴ μεγαλόπνοη φιλοσοφικῆ του Σκέψη τὴν Ἰδέα αὐτὴ ὑποστήριξε ὁ Shopenhauer. Μὰ τὸ ὅλο δράμα τοῦ Ψηλορείτη δὲ στηρίζεται σὲ τέτοιον νόημα: τουλάχιστο δὲ μᾶς δίνει αὐτὴν τὴν ἐντύπωση. Μονάχη τὴν Ἀγάπη πού συντρίβει, φαίνεται ὅτι θέλησε νὰ δείξει, γιὰ δὲν εἶναι Ἀγνή κυριεῖται τὸ Ἔγὼ τοῦ Πρωτομάστορα πού ἄλλοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἀφωσιωμένο «τὴν Ἀγάπη πού τοῦ λυγίζει τὴ μέση ἀπὸ Εὐτυχία, πού ἀνοίγει μπροστά του τὸ γλυκὸ-γλυκὸ λιμάνι τοῦ χαμοῦ» τῆς Τέχνης του». Ἀλλ' ὁ Ἐρωτίας του γιὰ τὴ Σμαράγδα εἶναι πολὺ περισσότερο μιὰ ἐξωτερικὴ ὀρμὴ χωρὶς καμιά ἐπίδραση στὴν ἐσωψυχὴ Ζωὴ του. Τὴ συγκίνηση τὴν ἀληθινὴ πού ἐνιωθε μέσα του ὁ Ψηλορείτης δὲ μᾶς τὴ χάρισε ὀλότελα. Ἡ χαρὰ τοῦ Πρωτομάστορα δὲν εἶναι ρυθμικὴ μὲ τὴν καταστροφή τοῦ γιοφυριοῦ. Τὰ λόγια πού λέει στὴ Σμαράγδα, λυρικά πολὺ ὁμορφα, δὲν τὸν δείχνουν σ' ἀπάρνηση τοῦ Ἐγὼ του συντρυμμένο μπροστά της. Κι' αὐτὸ τὸ σπῆτι πού θέλει νὰ χτίζει «ἐκεῖ μέσα γιὰ νὰ στεφανωθεῖ τὴ γυναῖκα πού ἀγαπάει» τὸ ζητάει ἀπότομα χωρὶς πρωτῆτερα νὰ ἔχει ψυχολογηθεῖ καὶ ἐξαρθεῖ σὲ δραματικὴ Ἡττα τῆς Δύναμῆς του ὁ

Πόθος του σὲ Στέγη πού δὲν τὸν χωραεῖ νὰ κλεισθεῖ. Μαντεύομε ἀλλὰ δὲν αἰσθανόμαστε ἀσυζήτητα τὴν πνοή. Καὶ πονοῦμε πάλι γιὰ τὴ Σκηνὴ πού δὲν ἔγραψε ὁ Ποιητῆς. Σφιγγοντας δόλια μὰ σαγηνευτικά τὰ χέρια τῆς γύρω ἀπὸ τὸ λαμὸ του ἢ Σμαράγδα, ὅχι τόσο ἀπὸ ἀγάπη ὅσο ἀπὸ τὴν ἐλεπτικὴν γυναῖκα ἠδονὴ τῆς νίκης στους ἄντρες θὰ τοῦ ζητοῦσε μὲ τὸ ἀξεδιάλυτο χαμόγελο στὰ μάτια καὶ στὰ χέλια κα' ἀστρέφοντας τὸ γιοφύρι σπῆτι νὰ χτίζει κι' ἀνήμπορος τὸν παράφορό του Ἐρωτα ν' ἀρνηθεῖ ὁ Πρωτομάστορας μὲ περιφρόνηση, πού θὰ τὴν ἔπνιγε, γιὰ τὸ Ἔγὼ του θὰ χαρίζετο στὴν πλανεῦρα Γυναῖκα. Καὶ τότε θ' ἀντηχοῦσαν μ' ὅλη τὴ Δύναμη πού κλείνουν μέσα τους νὰ λόγια τῆς Μάνας. Τώρα πονεῖ ἄλλ' ὁ πόνος του δὲν εἶναι Κείνος «πού θὰ τοῦ σφυχοδέσει ἐπὶ διπλὸς τὴ σιδερένια ζώνη πρὶν κατεβεῖ καὶ πολέψει στὰ αἱματομένα ἀλῶνια τῆς ζωῆς». Καὶ τὴ θυσία ἔπρεπε ὁ ἴδιος νὰ τὴν ἤθελε, ὅχι ἢ Σμαράγδα. Φυσικὰ εἶναι ἀδύνατο ὅσο βλέπομε τὴ γλυκεῖα κρπέλλα' κι' ὅλας τώρα γίνεται ἀδίκαι, στὴν τραγικὴ σημασία τῆς λέξης, ἀδίκαι σκληρός. Ἐπρεπε νὰ τὴν ἤθελε μ' ὅλο τὸν ἄβυθο ἀνέκφραστο του πόνου. Ὅλο, τὸ τέλος μ' ὅλη τὴ λυρικῆ του Ἐξαρση δὲν εἶναι ἐνωμένο, δὲ βαδίζει σ' ἓνα Σκοπὸ. Σὺν εἰρωνία ἀντηχοῦν τὰ λόγια Ἀγάπης! «Τώρα μόνο νιώθω πόσο βαθιὰ κι' ἀμέρωτα σ' ἀγαπᾷ. Ἀνοιξα δρόμους, ἔσκισα βουνὰ καὶ θάλασσες καὶ γιοφύρωσα ποτάμια, χύμησα καβάλλα ἀπάνω σ' ὄνειρό μου ἐσέανε ζητῶντας», μικρόπρεπὴ ἢ κρησπάθεια μὲ τρυφερότητες νὰ τὴν παρηγορήσει: «Σώπα καὶ μὴ κλαῖς. Μὴν τρέμεις. Ζήσαμε ἐμεῖς σὲ μιὰ καὶ μόνο νύχτα χιλίες χιλιάδες χρόνια νοικοκυρίζεται καὶ πρόστυχα σὺν τὰ δικὰ τους χρόνια! Τὴ ζωὴ ὀλάκαιρη τὴ φιλήσαμε μεις στόμα μὲ στόμα». Λόγια ὑπέροχα ἀλλὰ πού μόνον ἐκεῖνος πού τὸ πρὸ πολλὴ ὑποφέρει ἔχει δικαίωμα νὰ πεῖ κι' αὐτὴ τὴ στιγμή ἀσύγκριτα περισσότερο πονοῦμε τῆς Σμαράγδας τὸν πόνου. Ὁ Πρωτομάστορας μᾶς κάνει τὴν ἐνύπωση ἐκείνων πού πατοῦν στὰ πτώματα τῶν ἄλλων γιὰ νὰ ὑψωθοῦν χωρὶς νὰ ματώνει ἢ καρδιά τους. Ἐχοῦν κι' αὐτοὶ πολὺ μεγαλεῖο μὰ τέτοιον δὲν στοχάζηται ὁ Ψηλορείτης τὸν Πρωτομάστορα γιὰ δὲν τοῦ ἔδωσε τὴν περήφανη εὐκρίνεια τῆς σκληρότητος του. Κ' ἔστ' ἀσύμφωνος ἄσχημος μάλιστα κάποτε πολὺ δίκαια ἀκοῦμε τὴν ἀγανάκτηση τοῦ Τραγουδιστῆ νὰ τὸν χτυπᾷ: «Ἄ! δὲ θὲς μῆτε νὰ τρέμεις; Τί θὲς νὰ πέρνεται στὸ χαμὸ καὶ νὰ σοῦ λέει: Εἴ, χαριστῶ, εὐχαριστῶ». Ἡ Σμαράγδα μὲ κάτι σαρκαστικὸ καὶ περήφανο γιὰ τ' ἀνήμπορο ὅπου τὸν ἔφερε ἔπρεπε νὰ τὸν κίτταζε, τόσο πολὺ θριαμβευτικῆ τὴ στιγμὴ πού θὰ γκρεμίζετο τὸ γιοφύρι. Καὶ ξαφνικὰ, μ' ἓνα λυγμὸ θὰ ἐνιωθε ὁ Πρωτομάστορας τὸν Ξεπεσμό του. Ἡ καρδιά του θὰ σπάραιε ἀπὸ Ἀγάπη κι' ἀπὸ Πόνου, αἷμα θὰ ἔπνιγε τὴ φωνὴ του ὅμως, θὰ ὁμολογοῦσε Ἐκεῖνος τὴν ἀνάξια Γυναῖκα θὰ ὀδηγοῦσε στὸν Τάφο τὸν Ἐρωτα πού σκότωσε μέσα του, μὲ σπασμούς ἀγωνίας, ζαλισμένος μέσα σιούς νικητήριους ἀλαλαγμούς τῶν Μαστόρων. Ἡρωϊκὸς στὴν ὀδυνηρὴ θυσία πού θὰ τῆς ἐπιζοῦσε ἀγιάτρευτος πληγωμένος γιὰ νὰ λατρεύει ἠρωϊκὰ τὴν Τέχνη του, ἀληθινὰ Νικητῆς σηκώνοντας μὲ πόνου πολὺ ψηλὰ τὸ κεφάλι θὰ φώναζε: «Ἡ δουλειὰ ἐδῶ τέλειωσε. Πᾶμε».

Ἡ ὅλη Τραγωδία στέκεται ἀσυζήτητα πολὺ ξεχωριστῆ στὸ Νεοελληνικὸ μας θέατρο. Πνοὴ μοναδικὴ τὴν ἔπλασε. Κι' ὅσο πρὸ ὁμορφο ἀντηχάει τὸ Τραγοῦδι τόσο πρὸ τέλειο τὸ ἐπιθυμοῦμε, τόσο περισσότερο μᾶς πληγώνει καὶ τὸ ἐλαφρότερο παράχορδο. Μὰ τὸ ψεγάδι τοῦ χαραχτήρα τῆς

Σμαράγδας τόσο εύκολοδιόρθωτο τὸ αἰσθανόμεσθε· τόσο δολοφάνερα τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ὀλόγη, τὸ Νόημα τοῦ Ποιητῆ. Στοχαστικά ἄς πλάσουμε τὴν Ἰδέα τέλεια μέσα μας ὥστε ἀνεμπόδιστα νὰ μᾶς μεθῆσει ἡ μεγάλη Ὁμορφιά τοῦ Ἔργου. Κ' ἡ μουσικὴ τὰ φτερά θὰ μᾶς χαρίσῃ. Λυρικό τραγοῦδι σὲ περὶ μουσικῆ ζήτησε. Ὁ κ. Καλομοίρης, Δημοσουργός κ' αὐτὸς κανοῦριων Ρυθμῶν σὲ σὺδπούς αἰώνιους, τὴν ἀρμονία τόνισε. Τὰ φτερά τοῦ Τραγουδιοῦ ἀρμονισμένα στὰ ἐπιστατικά λόγια, στίς δραματικές κινήσεις μεθοῦνε τῆς Τέχνης τῆς ἀλλοιώτικες, τῆς ὑπερτερης μέθης...

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

— Καὶ σὲ τοῦτο τὸ φύλλο ἔμεινε ὄξω «Τὸ μεγάλο παδί»· Ἀπὸ τὸ ἐρχόμενο φύλλο θὰ δημοσιεύουμε ταχτικά 3—4 σελίδες.

Ο ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΚΑΙ ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

(Ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Α. Ὑ. τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου).

Καλοῦνται οἱ Ἐδεργέται, Δωρηταὶ καὶ τὰ μέλη τοῦ Μουσικοῦ καὶ Δραματικοῦ Συλλόγου εἰς τακτικὴν γενικὴν συνέλευσιν τὴν 17ην Μαρτίου, ἡμέραν Πέμπτην 11 π. μ. εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Ὁδείου.

Ἡμερησία Διάταξις.

1) Ἀνάγνωσις τῆς Ἐκθέσεως πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος.

2) Ἀνάγνωσις τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὸ αὐτὸ ἔτος.

3) Ἐκλογή τριῶν τακτικῶν Ἐλεγκτῶν καὶ δύο ἀναπληρωματικῶν διὰ τὸ ἔτος 1916.

4) Ἀντικατάστασις τριῶν Συμβούλων, ἐξεροχόμενων.

Ἐν Ἀθῆναις τῆ 8 Μαρτίου 1916.

(Ἐκ τοῦ Γραφείου τοῦ Συλλόγου)

ΕΘΝΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΪΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γραμμὴ Πειραιῶς — Ἀλεξανδρείας

Μόλις ἐκ τῶν ἀγγλικῶν ναυπηγείων παραλειφθὲν θαλαμηγὸν «ΣΥΡΙΑ» ταχύτητος 15 μιλίων, ἀμυθῆτου πολυτελείας καὶ ἀνέσεως ἀναχωρεῖ ἐκ Πειραιῶς (παραλία Τρούμπας) ἑκαστον ΣΑΒΒΑΤΟΝ ὥρα 3 μ. μ. κατ' εὐθείαν δι

Ἀλεξάνδρειαν.

Γραμμὴ Πειραιῶς—Θεσσαλονίκης—Καβάλλας

Γραμμὴ Πειραιῶς—Κυκλάδων

Τὸ μὲ διπλοῦς ἑλικας καὶ μηχανάς ἀφθάστου ταχύτητο πολυτελείας καὶ ἀνέσεως θαλαμηγὸν ἀτμόπλοιο «ΕΣΠΕΡΙΑ» ἀναχωρεῖ ἐκ Πειραιῶς (Παραλία Τρούμπας).

Ἐκίστην ΤΕΤΑΡΤΗΝ, ὥραν 10.30' μ. μ., διὰ Σῦρον Ἀνδρον, Κίρθιον καὶ Τήνον.

Ἐκίστην ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ, ὥραν 8ην μ. μ. κατ' εὐθεία διὰ Θεσσαλονίκην—Καβάλλαν.

Διὰ περαιτέρω πληροφορίας ἀπευθυντέον :

Ἐν Ἀθῆναις. Γραφεῖα Γεν. Διευθύνσεως, ὁδὸς Ἀπελλοῦ ἀριθ. 1 καὶ εἰς τὰ Πρακτορεῖα ταξειδίων κ. κ. Θωμᾶ Κοῦκ καὶ Υἱοῦ, Ἀδελφῶν Γκιόλιμαν καὶ Σ. Σωτιάδου (Πλατεία Συντάγματος) καὶ Ἰωάν. Ρέντα (παρα τὸν ἠλεκτρικὸν σταθμὸν Ὁμοσίας).

Ἐν Πειραιεῖ. Γεν. Πρακτορεῖον, ὁδὸς Φίλωνος, 44, (ὄπισθεν Ἀγίας Τριάδος).

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Μ. Π. Σαλβάγγιν, ὁδὸς Ἀντωνιάδου

(Ἐκ τοῦ Πρακτορείου)

ΕΘΝΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΪΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γενικὸς Διευθυντῆς ΛΕΩΝΙΔΑΣ Α. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ

ΤΑΧΕΙΑ ΓΡΑΜΜΗ ΕΛΛΑΔΟΣ—ΝΕΑΣ ΥΟΡΚΗΣ

Τὸ μέγα Ἑλληνικὸν ὑπερωκεάνειον

Θ Ε Μ Ι Σ Τ Ο Κ Λ Η Σ

θέλει ἀναχωρῆσαι ἐκ Πειραιῶς μέσῳ Καλαμῶν—Πατρῶν κατ' εὐθείαν διὰ νέαν Ὑόρκην τὴν 5 Μαρτίου

Ἐπίσης τὸ ταχύπλοιο ὑπερωκεάνειον

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Θέλει ἀναχωρῆσαι ἐκ Πειραιῶς κατ' εὐθείαν διὰ Νέαν Ὑόρκην τὴν 18 Μαρτίου.

Δι' ἐπιδύτας, εἰσιτήρια καὶ περαιτέρω πληροφορίας ἀπευθυντέον:

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ : Πρακτορεῖον Ἐθν. Ἀτμοπλοίας ὁδὸς Ἀπελλοῦ 1. Ἀριθ. τηλ. 320.

ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ : Γενικὸν Πρακτορεῖον Ἐθν. Ἀτμοπλοίας τῆς Ἑλλάδος, ὁδὸς Φίλωνος ἀρ. 44 (ὄπισθεν Ἀγίας Τριάδος). Ἀρ. τηλ. 127.

Οἱ θέλοντες νὰ ἀρχιλιωσι θέσεις ἀνάγκη νὰ δηλώσωσι ἐγκαίρως εἰς τὰ Κεντρικὰ Πρακτορεῖα τῆς Ἐταιρίας καὶ εἰ τοὺς κατὰ τόπους ἀνεγνωρισμένους ἀντιπροσώπους.

Ὑποστηρίζοντες τὰ Ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια, ὑποστηρίξτε τὴν Σημαίαν ὁδὸς, μεγαλύνετε τὴν Πατρίδα ὁδὸς.